

Poznámky k rozšíření některých vzácnějších a pozoruhodných rostlin na Mikulovsku

Jiří Danihelka, *Správa Chráněné krajinné oblasti Pálava v Mikulově*

V roce 1992 bylo zahájeno síťové mapování květeny Chráněné krajinné oblasti Pálava. Vzhledem k jejímu připravovanému rozšíření zahrnuje projekt území v příhraničním pruhu od Dolních Dunajovic a Mikulova až po soutok Dyje s Moravou. Severní hranici mapovaného území tvoří směrem k východu postupně dolní zdrž u Nových Mlýnů, tok řeky Dyje až po Břeclav a linie Břeclav - Lanžhot.

Mapování používá střeoevropskou síť, která byla využita pro Fytokartografické syntézy ČSR (Slavík 1986). Základní pole sítě, označená čtyřmístným číslem, mají velikost 10x6 zeměpisných minut, což odpovídá zhruba ploše 12x11 km. Pro účely regionálního mapování byla tato základní pole rozdělena na 10x10 podrobných polí.

Ačkoliv je mapování květeny CHKO Pálava teprve v začátcích, byly v prvním roce prací ověřeny starší nebo zapomenuté a nalezeny doposud neznámé lokality některých rostlinných druhů. Zvláště zajímavé nálezy lze očekávat v bývalém hraničním pásmu.

Komentáře k jednotlivým druhům respektují fyto geografické členění Květeny České republiky (Skalický 1988).

Hlaváček plamenný (*Adonis flamma* Jacq.)

Oborny (1885) o hlaváčku plamenném m.j. uvádí: "Unter der Saat, auf Brachen. Im Znaimer Kreise: um Nikolsburg häufig, bei Polau, bei Hödnitz ... und an vielen anderen Orten zerstreut." Také Laus (1908) přináší konkrétní údaje z okolí Hustopečí a dále píše, že výskyt hlaváčku plamenného je omezen pouze na jižní Moravu, kde roste spolu s hlaváčkem letním (*Adonis aestivalis*) v polích. Procházka et al. (1983) řadí tento druh mezi neznámé taxony. Podle Křísy (1988) je výskyt hlaváčku plamenného omezen na střední úechy a jižní Moravu: "Častý ještě v polovině minulého století, ve 20. století již vzácný, poslední doklady ze 40. let." V roce 1968 byl druh sbírán u Bzence. Pro fytochorion 17c. Milovicko valtická pahorkatina nejsou uvedeny ani historické údaje, ačkoliv Slavík (1986) měl již patrně určitý údaj k dispozici. Tento údaj se vzhledem k poloze ovšem mohl týkat i sousedního fytochorionu 18a. Dyjsko svratecký úval. V červnu 1992 jsem spolu s M. Chytrým našel několik exemplářů hlaváčku plamenného v obilném poli 1 km SZ od obce Bulhary. Na lokalitě rostl spolu s hlaváčkem letním. Podle ústního sdělení V. Grulichy byl v roce 1992 tento druh objeven také na třech lokalitách na Znojemsku a Miroslavsku a na jedné lokalitě v Bílých Karpatech. V roce 1993 byla objevena další populace 1,3 km severně od Sedlce v hrachovém poli na západním úpatí Liščího vrchu. Hlaváček plamenný se zde vyskytuje spolu s dalšími druhy méně běžných plevelů, jako například vrabečnice roční (*Thymela passerina*), úporek pochvatý (*Kickxia spuria*) a dejvorec širokoplodý (*Caucalis platycarpus*). Je zřejmé, že se jedná spíše o rostlinu přehlíženou než nesmírně vzácnou.

Chruplavník větší (*Polycnemum majus* A. Braun)

V září 1992 jsem našel několik rostlin chruplavníku většního na okraji písčité cesty nad hranou selského lomu na vrchu Skalky 1,5 km západně od Sedlce. Na stanovišti se vyskytuje spolu se slanobýlem ruským (*Salsola australis*).

Oborny (1885) tento druh neodlišuje od příbuzného chruplavníku rolního (*Polycnemum arvense*). Chruplavník rolní pak hodnotí jako běžný druh který se vyskytuje m.j. v okolí Znojma a odtud až k Mikulovu. Fröhlich (1944:82) uvádí z hřebene Holá pastviska pouze chruplavník rolní: "... in großen Mengen auf lehmigen Feldern und an Wegen auf der Kahlen Heide". I když Fröhlichovy údaje jsou obvykle velmi spolehlivé, nelze vyloučit že se v tomto případě zmýlil a zaměnil oba velmi podobné druhy. To napovídá i Tomšovicův údaj v Květeně ČR (Tomšovic 1990), který z obou druhů udává z fytochorionu 17c. Milovicko valtická pahorkatina pouze chruplavník větší s lokalitou-Sedlec, patrně na základě herbářových dokladů. Výskyt v Hlohovci (Tomšovic l.c.) leží pouze 7 km od Skalek, i když se nachází ve fytochorionu 18b. Dyjsko svratecký úval. Procházka et al. (1983) zařadil chruplavník větší do skupiny druhů vzácnějších, vyžadujících pozornost. Rovněž Tomšovic (l.c.) hodnotí druh jako ustupující, přičemž většina údajů o rozšíření, jak autor sám dodává, pochází z minulosti.

Lopušík skloněný (*Hackelia deflexa* (Wahlenb.) Opiz)

Lopušík skloněný se vyskytuje vzácně v jihozápadních a severních Čechách. Na Moravě byl jeho výskyt v poslední době ověřen v Pojihlaví a v Podyjí, odkud jej udává např. již Oborny (1885). V roce 1992 jsem objevil bohatou lokalitu v Milovickém lese 3 km jižně od Milovic a 0,8 km severozápadně od kóty 324,7 m. Rostliny zde osídlují zvěří narušená, částečně ruderalizovaná stanoviště na prudkém západním svahu v keřovém podrostu prosvětlené doubravy. Lokalita se svým charakterem poněkud liší od ostatních dosud známých výskytů. Pokud je mi známo, jde v tomto případě o zcela novou lokalitu. V herbáři Regionálního muzea v Mikulově (MMI) neexistuje z Milovického lesa žádný doklad a ani Horák (1960), který prozkoumal vegetaci Milovického lesa velmi důkladně, lopušík skloněný ve svém příspěvku neuvádí.

Štětíčka chlupatá (*Virga pilosa* (L.) Hill)

Procházka et al. (1983) hodnotí štětíčku chlupatou jako druh vzácnější, vyžadující pozornost. Svým výskytem je štětíčka vázána na křoviny, okraje lužních lesů a poloruderální stanoviště, jak uvádí Oborny (1885), který také zmiňuje některá naleziště: "Auen und Gebüsch, zerstreut im südlichen Gebiete. An der Thaja bei Prittlach bei Eisgrub, ..., an der Schwarzawa zwischen Raigern und Seelowitz". Fröhlich (1940:32) znal výskyt tohoto druhu v

luhu u Mušova a Drnholce. V herbáři Regionálního muzea v Mikulově (MMI) je uloženo několik dokladů; Mikulovska se týká pouze Grulichův sběr z roku 1981 (Nové Mlýny, Křivé jezero, křoviny 0, 5 km JZ obce).

V roce 1992 jsem našel štětičku chlupatou na okraji lesní paseky v Horním luhu 1,5 km J od obce Ivaň a dále areálu slovanského hradiska Vysoká zahrada u Dolních Věstonic. Na první lokalitě rostliny osídlují zemní valy nahnuté k okraji paseky při celoplošné přípravě půdy, u Dolních Věstonic se štětička vyskytuje v křovinách na břehu dolní zdrže. Ve stejném roce našel V. Grulich podle ústního sdělení štětičku chlupatou u obce Hrádek na Znojensku. V roce 1993 byly objeveny další lokality. V aluviu Jihlavy roste hojně v luhu mezi střední zdrží a Velkým Dvorem (Grulich in litt.). V nivě Dyje byl druh pozorován dále u Bulharé Nejdku a Lednice (Daníhelka), poslední lokalita se nachází při cestě z Břeclavi k archeologickému areálu na Pohansku (Grulich in litt.).

Čistec německý (*Stachys germanica* L.)

Čistec německý je rostlina, která se vyskytuje roztroušeně v teplejších oblastech celého státu, ale je poměrně vzácná a stále ustupuje. Většinou se objevují jednotlivé exempláře nebo skupiny několika jedinců. Procházka et al. (1983) řadí tento druh k ohroženým taxonům. Výskyt čistce německého na Mikulovsku je znám od minulého století. Např. Oborny (1885) ve výčtu moravských lokalit uvádí Mikulové Pavlov a Věstonice. Údaj Mikulové který Oborny převzal od Makovskyho, se pravděpodobně vztahuje na Milovický les, i když Fröhlich (1940, 1944) v žádném ze svých příspěvků čistec německý neuvádí. V herbáři Regionálního muzea v Mikulově (MMI) je uložen z Milovického lesa 1 doklad z roku 1980 (okraj křovin při hřebenové cestě pod Vysokým rohem, 3,5 km severně od obce Sedlec, Grulich).

Ačkoliv byly některé části lesa poškozeny v důsledku nadměrných stavů zvěře, podařilo se mi výskyt čistce německého v Milovickém lese (v oboře Bulhary) na několika místech ověřit. Většinou se jednalo o nález jednotlivých rostlin.

Oman německý (*Inula germanica* L.)

Již Oborny (1885) přináší nepřilíš obsáhlý výčet moravských lokalit tohoto druhu. M.j. uvádí: "Im Znaimer Kreise bei Nikolsburg auf den Polauer Bergen ...". Údaj Mikulov se pravděpodobně opírá o výskyt omanu německého v Milovickém lese, odkud jej uvádí v prvním ze svých příspěvků i Fröhlich (1940:32), který doslova píše: "im Stadtwald in Menge zusammen mit *Physalis alkekengi*, ferner auf den Hügeln von Tannowitz".

Doklady sbírané Fröhlichem a Weberem v Milovickém lese a na Dunajovicích kopcích se nacházejí v herbáři Národního muzea (PR) a Moravského muzea v Brně (BRNM) (Hrouda 1972). Jeden Fröhlichův sběr z Milovického lesa z roku 1926 je dokonce uložen přímo v herbáři Regionálního muzea v Mikulově (MMI). Hrouda (l.c.) dále cituje i doklad omanu německého v herbáři Národního muzea sbíraný Weberem v roce 1935 na hraničním hřebenu Holá pastvíska. Výskyt v tomto prostoru v roce 1992 dle sdělení V. Grulicha ověřila K. Šumberová.

V současnosti se tento druh vyskytuje v Milovickém lese na několika místech. Nejsilnější populace je soustředěna na stepním svahu přibližně 3,7 km východně od Mikulova na okraji lesa nad dopadovou plochou střelnice. Největší počet rostlin se nachází v křovinách a rozvolněném lesním lemu. Dále jsem oman německý pozoroval i uvnitř obory Bulhary na několika podobných stanovištích západně od hřebenové cesty směrem k Mikulovu.

Také výskyt mochně židovské se mi podařilo ověřit. Rostliny se v Milovickém lese vyskytují na krajích cest, na člověkem a zvěří ovlivněných stanovištích, což svědčí o druhotnosti výskytu.

Bažanka vejčitá (*Mercurialis ovata* Sternb. et Hoppe)

Bažanka vejčitá patří v Česku k silně ohroženým druhům (Procházka et al. 1983). V Čechách, jak uvádí Kubát (1992), existuje v současnosti pouze jediná lokalita u Encovan. Na Moravě se vyskytuje tento druh velmi vzácně v širším okolí Znojma, Moravského Krumlova a na Janské hoře v Dunajovických kopcích. O nálezu bažanky vejčité na Raisně u Valtic v roce 1991 referovala Rigasová (1992). V roce 1992 byly silné populace bažanky vejčité objeveny v také v podrostu lesíka na západním úbočí hřebene Holá pastvíska jižně od Sedlce. Oborny (1885) výskyt bažanky vejčité na Mikulovsku nezná. Ve svém příspěvku jej neuvádí ani Horák (1960), který podle ústního sdělení výskyt bažanky vejčité objevil v okolí kóty Vysoký roh (309,6) v Milovickém lese. Zatímco v tomto případě patrně převažují v populaci hybridního původu znaky bažanky vytrvalé (*Mercurialis perennis*) (hybrid se nazývá *Mercurialis x paxii*) nesou populace na Raisně a pod Holými pastvisky jednoznačně znaky bažanky vejčité. Pro přesné zhodnocení rostlin by však bylo vhodné provést podrobný biometrický a cytologický výzkum zmíněných populací.

Výskyt bažanky vejčité v lesíku pod Holými pastvisky zmiňuje Fröhlich (1940:31) v prvním ze svých příspěvků. Neomezuje se pouze na strohé konstatování výskytu, ale připojil i stručnou charakteristiku vegetace, ve které byla bažanka vejčitá nalezena. Tehdejší stav dle popisu přibližně odpovídá dnešní skutečnosti. Bažanka vejčitá se zde vyskytuje v prosvětleném podrostu doubravy s dubem pyřitým. Geologický podklad tvoří třetihorní nuliporové vápence. Lesní vegetace tohoto typu nebyla dosud fytoecologicky zpracována. Slavík (1991) udává výskyt bažanky vejčité v příslušném čtverci (7266) síťového mapování, přitom se opírá o údaj Fröhlichův (l.c.).

Řebříček sleziníkolistý (*Achillea asplenifolia* Vent.)

Nejpozoruhodnější nález byl v roce 1992 učiněn na slatině loučce na severovýchodním okraji obce Úvaly. Ve společnosti subhalofilních druhů, jako je ostřice Otrubova (*Carex otrubae*), ostřice oddálená (*C. distans*), blešník úplavičný (*Pulicaria dysenterica*) a proskurník lékařský (*Althaea officinalis*) byla objevena početná populace řebříček-

ku sleziníkolistého. Determinace na základě morfologických znaků byla v roce 1993 potvrzena karyologicky, protože všechny vyšetřené rostliny z této populace byly diploidní ($2n = 18$; cf. Dostál 1989).

Tento druh je svým výskytem vázán na neutrální, mírně zasolené slatinné louky. Na jižní Moravě se vyskytl na několika lokalitách především v okolí Čejče. V herbáři Regionálního muzea v Mikulově (MMI) jsou uloženy doklady z Hovorán u Čejče, sbírané V. Grulichem v roce 1987. Na jiných lokalitách nebyl pravděpodobně výskyt řebříčku sleziníkolistého v poslední době ověřen. Procházka et al. (1983) jej řadí k druhům silně ohroženým.

Výskyt řebříčku sleziníkolistého u Dobrého Pole a Mikulova uvádí Oborny (1885), přitom se odvolává se na starší prameny. Není jisté, zda je tento údaj spolehlivý, protože zmíněný druh byl často zaměňován s příbuznými taxony. Jestliže předpokládáme správnost historických údajů, pak je lokalita u Úval pokračováním zmíněného, dnes ovšem již zaniklého výskytu mezi Dobrým Polem a Mikulovem směrem na jihovýchod. Otázku by bylo možné rozřešit pouze studiem originálních herbářových dokladů.

Za cenné rady a upřesňující informace děkuji V. Grulichovi a za karyologické vyšetření rostlin O. Rotreklové z katedry systematické botaniky a geobotaniky přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Literatura

- Dostál J. (1989):
Nová květena ČSSR. Praha.
- Fröhlich A. (1940):
Pflanzenfunde im großen östlichen Thayabogen (im früheren Südmähren). Verh. Naturforsch. Ver. Brünn 71: 28 55.
- Fröhlich A. (1944):
Pflanzenbeobachtungen im früheren Grenzgebiet südlich von Nikolsburg. Verh. Naturforsch. Ver. Brünn 74: 70 93.
- Horák J. (1960):
Poznámky k výskytu a ekologii některých lesních a lesostepních druhů na jižní Moravě. Preslia, Praha, 32: 174 184.
- Hrouda L. (1972):
Inula germanica L. in der Tschechoslowakei. Preslia, Praha, 44: 227 243.
- Křísa B. (1988):
Adonis L. In: Hejný S. et Slavík B. [eds.]: Květena České socialistické republiky 1: 468 470, Praha.
- Kubát K. (1992):
Mercurialis L.. In: Hejný S. et Slavík B. [eds.]: Květena České republiky 3: 346 350, Praha.
- Tomšovic P. (1990):
Polycnemum L.. In: Hejný S. et Slavík B. [eds.]: Květena České republiky 2: 215 219, Praha.
- Laus H. (1908):
Mährens Ackerunkräuter und Ruderalpflanzen (zu gleich ein Beitrag zur Phytogeographie des Landes). Brünn.
- Oborny A. (1886):
Flora von Mähren und österr. Schlesien. Brünn.
- Procházka F., Čeřovský J. et Holub J. (1983):
Chráněné a ohrožené druhy květeny ČR. Praha.
- Rigasová M. (1992):
Stepní lokality bývalého hraničního pásma. Regiomé Mikulové 1992: 11 12.
- Skalický V. (1988):
Regionálně fyto geografické členění. In: Hejný S. et Slavík B. [eds.]: Květena České socialistické republiky 1: 103 121, Praha.
- Slavík B. (1986):
Fytokartografické syntézy ČR 1. Průhonice.
- Slavík B. (1990):
Fytokartografické syntézy ČR 2. Průhonice.

Jiří Danihelka

Bemerkungen zum Vorkommen einiger seltenerer und bemerkenswerter Pflanzenarten in der Umgebung von Mikulov

In den Jahren 1992-93, während der floristischen Kartierung, wurden in der Umgebung von Mikulov einige neue Fundorte interessanterer und seltener Pflanzenarten entdeckt oder wiedergefunden. Diese neuen Funde werden mit den historischen Literaturangaben verglichen und kommentiert. Der Beitrag befaßt sich mit folgenden Spezies: *Adonis flammea*, *Polycnemum majus*, *Hackelia deflexa*, *Virga pilosa*, *Stachys germanica*, *Inula germanica*, *Mercurialis ovata* und *Achillea asplenifolia*.